

չորս միլիոն ազգ մը կարող չէ՞ կլանել:

Մեր բարեմիտ Մէծմուսն ուր դարձեալ ժամակոյն «սօրան» ձեռք առնուլ կ'սկսի, կը կարծէ այսպէս որ Բորբակնաւորան կարող է հուսկ ուրիմ կաթողիկոսն աւելցնել ամբողջ Հայերը, բայց այսպիսի ցնորական ակնկալութիւններ ունենալէ յառաջ Մէծմուսն պէտք էր բազմաթիւութեան դնել ձեռք բերուած աննշան արդիւնքին հետ այն մեծաբանակ գրամները զորս Բորբակնաւորան կը վստահէ ի գաւառս կաթողիկոսին տարածելու համար եւ այն ամեն նենգամիտ միջոցները որք ի գործ կը դրուին անվերջ ամեն անգամ որ ամենափոքր առիթ մը կը ներկայանայ: Թող գիտնա՛յ Մէծմուսն թէ՛ մեր ցաւն ու ցատու մը մասնաւորապէս ի գործ գրուած այդ կերպ հնարքներուն, մեքինայութեանց եւ հակադրային ջանքի համար է եւ ո՛չ թէ իրենց յաջողութեան, որ հետզհետէ ամուլութեան կը դատաւարտուի, քանի որ կրթութիւնն ու լուսաւորութիւնը կը տարածուի, թող գիտնա՛յ Մէծմուսն թէ՛ Հայք իրենց առաքելական ազատ ու անկախ եկեղեցին թողլով կոյր զկուրայն պապադաւան չեն կրնար լինիլ, վասն զի Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէջ հաւասարութիւն կը թաղաւորէ եւ ժողովուրդն ինքն է տէր իւր եկեղեցական իրաւանց, մինչդեռ բռնապետութիւն կը տիրէ պապական եկեղեցւոյ մէջ որ ամեն նոյն իրական իրաւունքները կը սեղմէ եւ մինչեւ իսկ կ'ապառնայ իրեն յարեալ արեւելեան եկեղեցեաց յատուկ կաղմութիւնը, նուիրապետութիւնը, հիմնական օրէնքները եւ այլն չնչն, եթէ Մէծմուսն չհաւատարմէր այս բանին, թող տասն եւ ութ տարուան իւր գրած Մէծմուսնները աչքէ անցունէ:

Իննեւորդէ՝ Մէծմուսն ասկէց վեց եօթը տարի յառաջ խել մը կաթողիկոս ազգայնոց իրենց մայրենի եկեղեցին վերադառնալուն առթիւ հոգեւոյն ներսէն Պատրիարքի մէկ բրած ատենաբանութիւնը յիշելով ցաւ կը յայտնէ թէ՛ ինչո՞ւ հանգուցեալ Սրբազանք այնքան հրճուեալ եւ փափագ յայտներէ բոլոր Հռովմէական Հայերն իւր հովանաւորութեան ներքեւ առնելու:

Հոգեւոյն ներսէն Սրբազան ազգային միութեան եւ մայրենի կրօնի նախանձախնդրութեամբ, այդպիսի փափագ մը յայտնելով քէական յանցանք մը գործած չկրնար ըլլալ, այլ միայն իւր պարտքը կատարած եւ Բրիտանիա պատուէրը ի գործ դրած է իբր հովիւ քաջ իւր մոլորեալ ոչխարները վերադարձնելու համար իրենց ազգային եւ հարազատ մայրենի եկեղեցւոյ գիրկը:

Տասնեւորդէ՝ Մէծմուսն Հայոց, Յունաց, Պուլկարաց եւն. քրիստոնէայ ազգաց զատկական շնորհաւորութեան առթիւ մէկմէկու մատուցած քրիստոնէավայել յարգանքները կոչտարար շողորթութիւն կանուանէ, հակառակ պատշաճից օրինաց եւ Աւետարանի ոգւոյն որ սէր կը ներշնչէ:

Մետասանեւորդէ՝ Մէծմուսն կառարկէ թէ՛ իրենք կաթողիկոս մնալով հանդերձ իրենց ազգային իրաւունքներն ու եկեղեցական հնաւանդ կանոններն ու սովորութիւնները կարողացած են ցարդ անվթար պահպանել:

Չայս ըսելով կրկին կը ստէ, զի թէեւ մեր Հայրապետական կանոններն ու հնաւանդ սովորութիւններն իբր օժիտ տարեր են իրենց հետ Հռովմայ եկեղեցին, սակայն այսօր պատրոյմէ ամենէն նուիրականներէն

մէկ մասը բոլորովին բարձուած եւ կամ անհետացած է նոյն իսկ պատարագի արարողութեան մէջ:

Վերջապէս Մէծմուսն այս տեսակ համարողութենէ հեռի շատ մը բարանջանքներ եւ անտեղի առարկութիւններ յերիւրեւէ վերջ կ'սկսի հետեւեալ անմարսելի եւ պոչաւոր սուտերը ստեղծել, որպէս զի Հայոցս ամբիժ պատիւն արատաւորէ:

Իբր թէ՛ մեք հայերս կաթողիկոսներն այնքան գէշ հասկցուցեր ենք որ զուտ հայաբնակ մէկ քանի գաւառաց մէջ կաթողիկոսն տարօրինակ արարած մը կը կարծեն եղեր եւ այդ կարգէն տեղ մը երբ կաթողիկոս մը գացեր է, հայերը զարմանօք յայտնէր են թէ ուրիշ կերպ արարած մ'ըլլալ կը կարծէին կաթողիկոսները, մինչդեռ նոքա ալ իրենց պէս մարդ են եղեր: (Արդեօք Մէծմուսն կաթողիկոսներն այդպէս կարծող Հայոց միակ մէկ տեղը մեզ ցոյց տալու քաջութիւնը կրնա՞յ ունենալ):

Իբր թէ՛ Ս. Ջատիկ տօնին առթիւ մեք Պատրիարքարանի կողմանէ իրենց այցելութիւն տրուած ատեն իրենց գէժ մէկ քանի անպաւտ զիտողութիւններ եղեր են (*):

Իբր թէ՛ բաց ի կեսարացւոց եւ Գաղատացւոց բոլոր կաթողիկոսներն իրենց տոններուն մէջ հայերէն կը խօսին եղեր: (Թողումք որ հայիւր տունէն երկուքը հայերէն չ'են խօսիր, տակաւին երեք շաբաթ յառաջ երկու նշանաւոր հայ-կաթողիկոսներուն հաշտութեամբ իրենց գաղղիքէն լեզուաւ տպագրեալ տետրուցան):

Իբր թէ՛ իրենց եկեղեցեաց մէջ ընթերցուածոց ընդհանրապէս անհասկնալի արտասանութեամբ մը կարգացուիլը ստոյգ չէ եղեր:

Իբր թէ՛ Համազգային Ընկերութիւնը Հատուկ չկործանեց եւ իրենք ազգին կենսական շահուցը չլիստելէ զատ շատ մ'օգնութիւններ կ'ընեն եղեր են: Եւն. եւն.:

Մէծմուսն այս պոչաւոր սուտերը անպատկառ կերպով իր էջերուն մէջ գետնիցէ յետոյ ի սկսի ստեպ ստեպ «մանթըզ», «մէսլէք» եւ «մէսլուտ» բառերը կրկնելով, մինչդեռ նախ թէ՛ ինք «մէսլուտ», «մանթըզ» եւ «մէսլէք» ինչ ըսել է գիտնար, տասն եւ ութ տարիներէ ի վեր իւր իրաւունքները պաշտպանած հասարակութիւնը երեսի վրայ թողնով եւ իւր քարոզած սկզբունքներն ուրանալով իւր բարեբարին՝ հոգեւոյն ինքիցէն զրկող վարդապետին վախճանելէն յետոյ Յուդայի նման երեսուն տրամ չնչին արծաթոյ համար իւր անմահ բարեբարին կամաց հակառակ միւս կուսակցութեան կողմը չէր անցներ:...

Մէծմուսն եթէ քիչ կամ շատ պատուոյ զգացում կը կրէ, մեր այս տուած հակիրճ եւ ազդու դասէն շատ բան կրնայ հասկնալ, իսկ եթէ «ապտալ» ձեւանալ ուզելով վերստին իւր ձախող դատող պաշտպանէ, յայնժամ ինչ արտի եւ ինչ ոգւոյ տէր լինելու անգամ մ' եւս կը հաստատէ:

ԱՐՄԵՆԱԿ

Թ. Գ. Մէծմուսն զմեզ «Արմենակ» անուան գիմակին ներքեւ եկեղեցական մ' ըլլալ կը կարծէ: Դրողը կուգէ աշխարհական ըլլալ կուգէ եկեղեցական, բաւական է որ իւր գրածներն տրամաբանական լինին եւ իւր պաշտպանած դատն արդար:

Նաեւ աւելորդ չ'մը համարեր կըրկին հարցնելու Մէծմուսնի թէ՛ մինչ մեր եկեղեցական սուրբ խորհուրդ-

ներն օրինաւոր կ'ընդունին պապադաւանք, ինչո՞ւ մեր եկեղեցիէն ներս մտնելը մահացու եւ քրէական մեղք կը համարին:

ՆՈՅՆ

ՏԱԽԻԼԻՅԵՆ

Պաւ կիւն Գուրպան Պայրամընը պիտիմնի կիւնիւ. օլմագ միւլապէսէսկը, զաթը՝ հաղթէթի փատիլահի, քէմալը իղդու չէվքէթէն ալըգ արապանս բաքիւլ օլտըզը հալտէ, Պէշիքթաշ ճամիի շէրիֆինէ աղիմէթէն էտիյեէի լաղըմէնի իյֆա պուհուր տըգտան սօնրա, Տօլմա-Պաղչէ սահիւէրայը չէվքէթ իհիմլաւնա աղիմէթ պուհուրմուշար տըր:

Պատէհու պիլիմիմէ վիւքէլաի ֆիլիսաֆ հաղարաթը իլէ ստիւր մէմուրիյին միւլիյիէ վէ աւքէրիյիէ, սիւֆէրայի էննէպիյիէ իլէ բուհսայի բուհսայիէ սէրսեը մէզքիւրէ աղիմէթ իտէրէք, բասըմէի թէպրիք ու թէհնիյիէթի իյֆա իլէմիլէր տիր:

Պայրամ միւնասէպէթիլէ, հաղարաթի իւմուլիտէ պուլունան մահպուլարտան միւտտէթի ճէզալիւնէթիլին իւշ շարեէկինի իրմալ իտէնէթին միւտտէթի պաղըյիէթի պա իրատէի Սէնիյիէ աֆիլ պուլունալուպ, ճիւնաէթ վէ ճիւնահ սահիւլէթիստէն 61 քիլիյին թախիյիէի սէպիլիլէր տիւնքի կիւն իճրա գըլընմը տըր:

— Տիւնքի Լէվանթ Հէրալտ զաղէթսընա Սէլանիքտէն չէթիլէն պիր թէլէկրաֆնամէնէ կէօրէ, վիլանէթը մէզքիւրէ տախիլիստէ կէվիլէի նահիյիէսինէ թապի Տէօյտան գասապաւընտա, չիֆթիլիքիստէ պուլունան պիր Պէշիքթաշ թարաֆընտան տաղաւաղըմը տըր: Բէշիսի էշընա Եօնուգ-Տէգա նամընտա օլուպ, չէթէսի 15 քիլիյիս միւլէթէպ օլարագ, հէֆիսի տախի Պուլկարճա վէ Անափուտա սէօյլմէքտէ իմիլէր: Պուշիլարըն թալէպ իթիլի թախիս ագչէսի 25 պին լիւրտան իպարէթ տիրէշընանըն թապիպ ու տէրտէթի զըմընտա հէր թարաֆտան սիւվարի վէ վիւնաստէ աւքէրի չըդարըմը տըր:

— Բօսոս ատապը գարընընտա քեալին Մէրմէրիս լիմանընտա պուլունան ինկիլիզ տօնանմանըն պուհսայի իյինտէ իզմիր լիմանընա կէլէնէկի իզմիրտէքի ինկիլիթէրա գօնաօլոսիսանէսինէ վէ ինկիլիզ տօնանմանըն լէվալիմթ միւլթէնիլտէրիս վարիտ օլան էմիւնալէթիտէն անլաշըմը տըր:

Մէզքիւր տօնանմանա, գօմանտան ինկիլիթէրա Գրալիյասը Վիլթօրիանըն իթիլի մախտումու Տիւղ տիւտիմպուրկտան պաղա, գէվճէսի միւլթէվէֆա Բուսիտ իմթէրաթօրընը գըղը կրան-Տիւլէս Մարիա վէ Բրէնս տըր կալըն իթիլի մախտումու Բրէնս Թօրթ պուլունուէ օլար:

Միւշարիլէյիլմիւն Տէրասատէթէ կէլէնէթիլի մէվսուգէն խապէր վիւրիլիէօր: Օգոստոսըն ալաթուրգա 15 ինճի պաղար-իթիլի կիւնիւ Պիւելիւ-Ատատա իճրասը մուղարէր օլան գաւըզ եարըշընտա միւշարիլէյիլմիւն հաղար պուլունանալ մէմուլ օլմաղլա, Նիւզ օլարի Չարիֆիլին մէզքիւր ատատա քեալին գօնաղը իգալմէթիլիէ թախիս գըլընմը տըր:

Մէզքիւր տօնանմա 10 գըլթա հարպ սէֆինէսինտէն միւլէթէպ օլուպ, տէրունիստէ 4,000 թապիէ վէ սիլահէնտաղ վար տըր: Տիւղ տիւտիմպուրկ

գէվճէսիլէ Ալէքսանտր նամ գըրհիլ տա իգալմէթ իտիլիէօր:

— Պիր գալ կիւնտէն պէրու, մէթալիգ ագչէլէթիլին գըլմէթ ու ֆիլիսաթըն 3-4 զուրուշ թէնիլ օլընտըր կէօրիլմէքտէ տիր: Շէհրիմիլտէ տէվէրան իտէն շաեալարա կէօրէ, պուշն սէպէպի սիքքէի մէզքիւրէնէ մախտում օլան ծնուգլարըն օրթատան գալտըրըլաճաղընտան միւնպախա պուլունմաշ տուր: Օլմանը զաղէթալարը պուշն ալը օլմասըղընը իտատա իտիլիէօր:

— Ջուլա իլէ Մատուանըն իթալէս տէվէթի թարաֆընտան իշղալ օլընտըրընտան տօլաեը Մըսըր հիւքիւմէթի թարաֆընտան Իսկէնտէրիյիէ տէ մուգիմ օլան իթալէս մասլահաթ կիւղարընա պիր բրօթէսթօնալէ իթալընտըրընա տաիր խտիլ թէվֆիթ փաշա ճանիպիլիտէն Պաղը Ալիէի իսպարէ քէշիլիէթ իտիլիէ տիր:

— Տիւնքի Սլոմապուլ զաղէթսընտա օգոնմաշ տուր: «Պապը Ալի Պէլուպ վէ Վադարէլ խաթիլընա տաիր Պուլկարիսթան հիւքիւմէթի թարաֆընտան իթալ օլընտէն ճէվալը տիր: վէլի մուաղգամա սիւֆէրասընա թէպիլի պուհուրմուշ, վէ խաթիլը մէզքիւրըն Պարսն տը Հիլը գումանեաւընա թէսլիմ իտիլիէսի իյին Ավսթըրիա վէ ինկիլիթէրա տէվէթիլի թարաֆընտան Պուլկարիսթան էմալթէթի նէզտիստէ իճրալի թէշէպիւսաթ օլընմասըն տախի թալէպ իլլէմիլ տիր:

Լօրտ Սալիպըրի ինկիլթէրա իլէ էմարէթ պէյնիստէ միւնասէպաթը ըսմիլիէ մէվճուտ օլմասըղըն, վէ ֆաղաթ Պէլուպ-Վադարէլ խաթիլըն ճէրմէս գումանեաւընա իթասընը իսթիլիսալ իյին էմարէթ նէզտիստէ նիւր-Բէսմի սուրէթիտէ իճրալի թէշէպիւսաթ իտիլիէսի իյին Սօֆիստաքի ինկիլիզ գօնաօլոսընա էվալմիրը լաղըմէ իթալիտէնէկինի սէօլլէմիլ տիր:

«Մ. Սլոմապուլօֆ Պարսն տը Հիլը գումանեաւընըն խաթիլը մէզքիւրիւ իլլէթմէքտէն իմթիլա իլլէտիլիլին, վէ Պուլկարիսթան հիւքիւմէթիլին իլլէթմէ իմթիլաղընը չէրալիթի միւլթէսալիլիէ իլլէ իմթիլալ իթմէքիւղէ Գումանեալ իլլէ միւղարէրէ իտէնէկինի, վէ մէսէլի մէզքիւրէնի գաթիլէն թէսլիլիէսի իյին Պուլկարիսթան հիւքիւմէթիլին մէսարիֆի ինշալիլիէի Պաղը Ալիէի թէշէտիլիէնէ հաղըր պուլունուղընտէ պէսան իթմիլ տիր:»

— Հիւքիւմէթի Սէնիլիէ իլլէ հիւքիւմէթի Իրանիլիէ պէյնիստէ տիրէն ազտ օլընտան պիր մուղալէլէնա մէնէ թէվֆիթէն մէմալիքի մահրուսէի Շահանէտէ մուգիմ իրանիլիթիտէն պիր սինի մալիւմտէ պուլունանալըն իսրուլթիլի սաքէրիլիէնէ սլընաճաղարը իլլէտիլիլ տիր:

— Տէրասատէթիտէն Վիլենստիս միւլթէտ օլան չըմէնտըֆէր խաթիլը 1686 թիւմլթրօտան (Կանի 1 միլիօն 686 պին մէթրօ) իպարէթ օլուպ, Բէշթատա թէնէմիլիտէն չըմէնտըֆէր չիւքէթիլի վէթիլլէրիտէն միւլէթէպ գօմիսիօնա, պէհէր քիլմէթրօ իյին Եօլճու պաղընա պիրիլին մէվգըտան 14, իթիլի մէվգըտան 10 պուլուգ վէ իւլիւնճի մէվգըտան 7 սանթիլմալընմալը գարալաշտըրըմը օլտըրընտան, Տէրասատէթիտէն Վիլենստիս աղիլմէթ իտէնէք օլան Եօլճու լարտան պիրիլին մէվգը իյին 216 քըրանգ, իթիլի մէվգը իյին 177 քըրանգ 3 սանթիլմալ վէ իւլիւնճի մէվգը

